

LUISTAVA HISTORIA

Markku Kuisma. *Kylmä sota, kuuma öljy*. Neste, Suomi ja kaksi Eurooppaa. WSOY, Porvoo 1997. 616 s.

Kylmä sota, kuuma öljy -historiakirja on rohkea ratkaisu Neste Oy:n tuottamaksi juhluvuoden julkaisuksi. Kirja ei tarkastele juhlahistorioiden tapaan yrityksen kehityskulkua perustamisesta juhluvuoteen, vaan kirjan aikajänne kattaa vuodet 1948–79 ja yhtiön historiaa tarkastellaan Suomen ulkopoliittikan näkökulmasta.

Nesteen ja tutkija Markku Kuisman ratkaisu kirjan sisällöksi ja rakenteeksi on hieno ja hyvä esimerkki muille. Kirja osoittaa tuottajaorganisaatiolta viestinnällistä kypsyyttä ja hyvää oma-arvontuntoa. Lisäksi Nesteen 50-vuotisjuhlavuodella perustelulla historia projektilla on haettu selkeästi tietoa siitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet yhtiön nykyhetkeen ja oletettavasti tulevat vaikuttamaan myös tulevaisuuteen. Tietämättä historiaprojektin ympärillä käydyistä keskusteluista sen tarkemmin, on helppo kuvitella, että kirjan rakenteen ja näkökulman ”myynti” Nesteen organisaatioon on vaatinut ponnisteluja ja vankkoja perusteluja niille, jotka odottivat perinteistä juhlakirjaa luettavakseen.

Tilaustyö ja periaatteelliset ongelmat

Kirjan rakenne antaisi jopa luvan olettaa, että ensimmäiseksi on päätetty tehdä tutkimus Suomen ulkopoliitikasta ulkomaankaupan ja erityisesti polttoainehuollon näkökulmasta ja vasta sen jälkeen on todettu, että hyvä hetki kirjan julkaisemiseen on Nesteen 50-vuotisjuhla. Näin ei

kuitenkaan ilmeisesti ole, sillä Markku Kuisma toteaa, että Nesteen 50-vuotisjuhla ja siihen liittynyt tilaus mahdollisti vuosikausia vaatineen tutkimustyön. Samassa yhteydessä hän myös toteaa, että tällaiseen järjestelyyn ”*sisältyy luonnollisesti periaatteellisia ongelmia, jotka historian kirjoituksen kohdalla ovat luultavasti suurempia kuin messenaattien tilatessa säveltäjiltä sinfoniaita tai taiteilijoilta maalauksia ja patsaita.*” Tämän jälkeen hän jatkaa, että nämä periaatteelliset ongelmat ”*on kuitenkin mielestäni voitu välttää yhdessä sovitulla, tutkimuksen vapautta korostaneilla toimintatavoilla.*”

Mitä nämä periaatteelliset ongelmat ovat? Jos periaatteellinen ongelma on, että tekijä on saanut työstään rahaa, niin eipä voi odottaa suomalaiselle historiatutkimukselle kovinkaan ruusuista tulevaisuutta. Perintörahoilla melskaavat ja boheeminelämää viettävät vapaat tutkijat ovat katoavaa kansanperinnettä. Jos periaatteellinen ongelma taas on se, että tutkimus tehtiin yhden organisaation rahoittamana ja yhteistyössä suomalaista öljyhistoriaa tehneen Neste Oy:n kanssa, historiantutkijoiden asenteessa on paljon pielessä. Tämä periaatteellinen ongelma merkitsisi sitä, että oletusarvoltaan tilaustyönä ei voi tehdä historiantutkimusta tai ainakin tilaustutkimus edellyttää erityistä perustelua sille, että tämä on historiantutkimus. Markku Kuisma on tarttunut jälkimmäiseen vaihtoehtoon todetessaan, että *Kylmä sota, kuuma öljy* ei ole Nesteen virallinen näkemys ”*menneisyydestään, vaan kehitystä ulkopuolelta tarkastelleen, omista käsityksistään vastaavan historioitsijan tulkin-tayrityksenä laajemmasta, yrityshistorian raamatit rikkovasta kehityskulusta.*”

Mielestäni tällainen selittely on periaatteellinen ongelma, joka sisältyy tilaustutkimuksiin. Pitäisi olla itsestään selvää, että historiantutkijat tekevät historian tutkimusta. Ei kai voi olla niin, että heti kun tutkijakoulutuksen saanut historioitsija saa rahaa tai töitä, niin siitä ilosta hän samalla unohtaa koulutuksensa opit lähdekriittisyydestä ja objektiivisuudesta. Ei myöskään voi

olettaa, että historiantutkijalle työtä tarjonnut organisaatio teettäisi historiantutkijalla muuta kuin historiantutkimusta. Mainokset ja imagorakentamiskampanjat ostetaan muualta.

Kuisman selittelemä tilaustutkimukseen liittyvä periaatteellinen ongelma muuttuu yhä kummallisemmaksi, jos sen sijoittaa muihin tieteen aloihin. On vaikea kuvitella, että Nesteen rahoituksella tehty kemianalan tutkimus aloitettaisiin toteamalla, että *"nämä reaktiot ihan oikeasti menevät näin, vaikka Neste on tämän rahoittanut."*

Uolevi Raade oli Neste ja sen historia

Aikajänteen valintaa vuosiksi 1948–79 Markku Kuisma perustelee alkupäästään Nesteen perustamisvuodella ja vuotta 1979, sillä että yhtiön pitkäaikainen toimitusjoh taja Uolevi Raade jäi eläkkeelle. Toinen perustelu vuodelle 1979 on kyseisenä vuonna alkanut toinen öljykriisi. Perustelut tuntuvat kirjan alussa kovin heppoisille, mutta kun kirjan on lukenut läpi, aikaväli on perusteltu kokonaisuus Neste Oy:n ja suomalaisen öljypolitiikan historiassa. Uolevi Raade vaikutti sekä työasemansa kautta että henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan ratkaisevasti Nesteen kehitykseen yhtiön ensimet-reiltä lähtien.

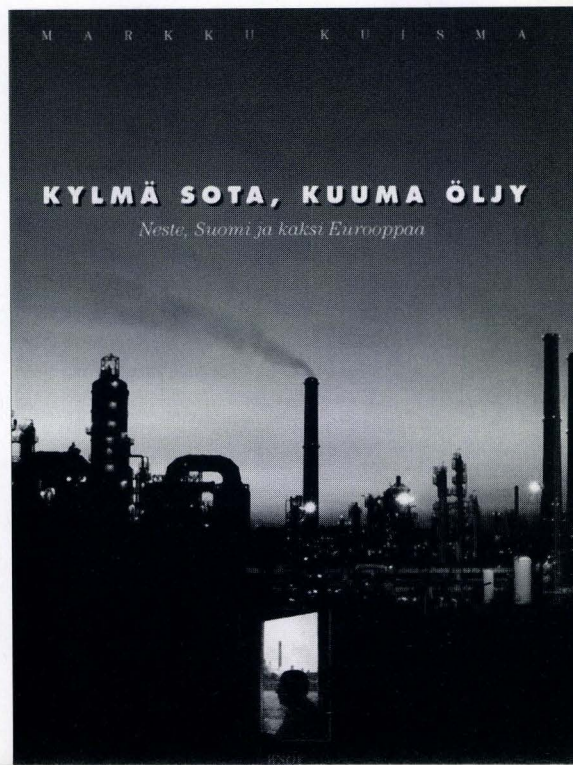
Uolevi Raateen aika Nesteen johtajana oli poikkeuksellinen jakso niin yhtiön kuin Suomenkin historiassa. Näinä vuosina ulkopoliitiikka oli erityisasemassa ja se vaikutti monilta osin myös valtion omistaman Nesteen kehitykseen. Tämä ulkopoliitiikan ja Nesteen historian välinen yhteys on jopa niin tiukka, että kirjaa lukiessa on vaikea kuvitella, että muuta näkökulmaa tutkimuksen punaiseksi langaksi olisi voinut valitakaan.

1950–1960 -luvuilla Suomen ulkopoliitiikka eteni kriisistä kriisiin etsiessään keskitietä idän ja lännen välillä. Samoin kulki Neste. Valtiollisen öljy-yhtiön oli löydettävä ulkopoliittinen keskitie sekä valtioiden että suurten öljy-yhtiöiden suhteen unohtamatta liiketoiminnan lakeja. Liiketoiminnan ja politiikan yhdistäminen on vaikeaa ja erityisen vaikeaa on tietenkin liiketoiminnan ja ulkopoliitiikan yhdistäminen. Tässä Uolevi

Raade ja muut Nesteen kehityksessä keskeisesti mukana olleet henkilöt onnistuivat hyvin. Tämä edellytti hyviä suhteita niin Suomen ulkopoliitiikasta vastaaviin henkilöihin kuin myös ulkovaltojen avainhenkilöihin. Tässä henkilökohtaisten kontaktien ylläpitämisessä näyttää kalastus olleen keskeistä. Näin ainakin voi päätellä kirjan kuvituksesta. Nesteen vesillä näyttäytyy kalastamassa niin Kekkonen kuin USA:n ja Neuvostoliiton avainhenkilöt.

Nesteen historian ensimmäiset vuosikymmenet on niin monipolvinen tapahtumasarja, että pakostakin herää kunnioitus yhtiön kehitystä ohjanneiden henkilöiden työtä kohtaan. On myös helppo kuvitella, että kehityksen moottorina olleiden henkilöiden työpaineet erityisesti 1950- ja 60-luvuilla olivat melkoisia. Nesteen kehittäjien piti kumartaa vähän joka suuntaa, mutta samalla piti visusti varoa pyllistämästä kenellekään – ja jos näin pääsi käymään, pyllistys oli hyvitetävä heti seuraavien kaupojen yhteydessä.

Suomalaisen öljypolitiikan ja Nesteen monimuotoinen historia on ollut tutkijalle melkoinen haaste. Tähän haasteeseen Markku Kuisma on vastannut hyvällä ammattitaidollaan ja kyvyllään hallita suuria

asiakokonaisuuksia. Markku Kuisma on saanut Nesteen historian ensimmäiset vuosikymmenet luistavasti eteneväksi, perusteelliseksi ja jopa jännittäväksi kokonaisuudeksi. Kirjan lukijan ainoana harmina saattaa olla oman tietämyksensä vähäisyys. Ulko- ja talouspolitiikasta vain perustiedot hallitseva lukija ei huomaa eikä pysty saamaan elämystä niistä paljastuksista, joita kirja varmasti sisältää. Toisaalta vähäisillä tiedoilla varustettu lukija pystyy hahmottamaan kirjan luettuaan maailmaa jälleen paremmin ja ymmärtämään, että asioilla on useimmiten enemmän kuin kaksi puolta.

Markku Kuisman lähdeyön perusteellisuus ja kirjoitetun tekstin kypsyudessa näkyvä laaja tietämys ei anna tilaa epäilyille, etteivät kirjassa esitellyt näkemykset ja tulkinnat asioiden kulusta pitäisi paikkansa. Yksittäisistä tiedoista on varmasti löydettävissä virheitä, kuten esimerkiksi sivulta 366 jossa Suomen automääräksi vuonna 1950 todetaan 25 000. Todellisuudessa luku oli yli kaksinkertainen.

Hedelmällinen aihe odottaa jatkoa

Nesteen historian ensimmäinen perustutkimus antaa luvan odottaa jatkoa. Ajallinen jatkumo 1990-luvulle on mahdollinen viimeistään 2000-luvun ensimmäisinä vuosina. Tutkimusaiheen ajallista jatkumaa tärkeämpää on kuitenkin jatkaa ilmiön tarkastelua muista näkökulmista. *Kylmä sota, kuuma öljy* toi suomalaisen polttoainehuollon historian satamaan ja jalostamoon. Polttoaineen jakelun ja ehkä sitä kautta öljyn sisäpolitiikan historia on syytä kirjoittaa pikimmiten. Viitteitä aiheen laajuudesta ja kiinnostavuudesta saa jo tästä teoksesta.

Kimmo Levä

Kirjoittaja on Mobilian auto- ja tiemuseon johtaja